

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Windpark Eemshaven–West

Advies over de milieueffectenstudie (MES)

2 februari 2017 / projectnummer: 3161

1. Oordeel over de Milieueffectenstudie (MES)

Het gebied Eemshaven-West is door de provincie Groningen aangewezen als concentratiegebied voor een deel van de taakstelling voor de opwekking van windenergie¹. Voor de invulling van het windpark Eemshaven-West bestaan twee initiatieven, die niet beide in hun huidige vorm gerealiseerd kunnen worden vanwege overlappend ruimtebeslag. In opdracht van de provincie Groningen, de gemeente Eemshaven en de ministeries van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu is een Milieueffectenstudie (hierna: MES) opgesteld ter onderbouwing van een gezamenlijk te nemen beleidsbeslissing.

De beleidsbeslissing zal in elk geval een uitspraak doen over:

- de te ontwikkelen zones voor windturbines (te weten het bouwen op of naast de dijk en wel of geen 4^e en 5^e rij toestaan),
- de invulling van het test- en onderzoeksgebied,
- het al dan niet toestemming geven voor de vervanging van drie bestaande turbines van maatschap Eemshaven.

De MES bevat geen voorkeursalternatief en geen Passende beoordeling.

Het ministerie van EZ heeft als coördinerend bevoegd gezag de Commissie m.e.r. gevraagd om over de MES te adviseren.

In een vervolgpcedure zal een MER inclusief een Passende beoordeling opgesteld worden ten behoeve van de besluitvorming over een inpassingsplan en de concrete initiatieven. De Commissie m.e.r. zal over dat MER eveneens om advies gevraagd worden.

In dit advies spreekt de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna 'de Commissie'²) zich uit over de juistheid en de volledigheid van de MES. De Commissie wil benadrukken dat de MES door haar beoordeeld is op de vraag of deze voldoende milieuinformatie bevat om deze beleidsbeslissing te kunnen nemen.

Naar het oordeel van de Commissie bevat de MES voldoende milieuinformatie om de beleidsbeslissing te kunnen nemen.

Volgens de Commissie is goed onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van de initiatieven. De Commissie stelt vast dat de risico's voor de beschermde natuurwaarden van de aan het plangebied grenzende Waddenzee helder in beeld gebracht zijn. De MES laat zien dat natuureffecten zo dicht bij de Waddenzee een van de randvoorwaarden vormt voor de maximale omvang en/of het aantal windturbines. Daarnaast worden mogelijke alternatieven/varianten beïnvloed door ingenomen grondposities.

Uit de MES blijkt tevens dat geen van de alternatieven/varianten overduidelijke milieuvorderen heeft. Zo blijven de verstoringscontouren van een van de alternatieven/varianten grotendeels buiten de Hoogwatervluchtplaatsen van vogels buiten de Waddenzeedijk (gunstigste

¹ In het MER voor de Structuurvisie Eemshaven-Delfzijl is onderzocht of de plannen voor windenergie gezamenlijk realiseerbaar zijn binnen de beschikbare milieuruimte. Zie voor de advisering van de Commissie m.e.r. hierover: [2922](#).

² De samenstelling en werkwijze van de werkgroep van de Commissie m.e.r. en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt via deze link: [3161](#) of door dit nummer op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

voor natuur), terwijl een ander alternatief/variant vanuit het landschap gezien het meest aantrekkelijk is en weer een andere vanuit geluidseffecten het meest gunstig is.

Op sommige onderdelen zal daarnaast in de vervolprocedure in het MER nog meer milieuinformatie nodig zijn teneinde een uitvoerbaar voorkeursalternatief te kunnen formuleren. Het gaat daarbij om de vergelijking en beoordeling van de varianten ook te baseren op de effecten per eenheid van opgewekte energie (kWh), en een aanvullend onderzoek naar de effecten op natuur en op het landschap. Hierna wordt daar nader op ingegaan.

2. Aandachtspunten voor het MER

De Commissie wil met onderstaande aanbevelingen aanvullend op de MES een bijdrage leveren aan de kwaliteit van het toekomstige MER.

2.1 Relatieve vergelijking inrichtingsalternatieven/-varianten

Omdat de totale opbrengsten van de varianten verschillen (25%) is het zinvol om de effecten per kWh te bepalen. Varianten met forse effecten kunnen door hun relatief hoge opbrengst immers relatief toch goed scoren. Alleen kwantificeerbare effecten kunnen per kWh worden bepaald (zoals vogelslachtoffers, woningen binnen geluid- en slagschaduwcontouren).

De Commissie concludeert uit de gegevens in de MES dat de relatieve vergelijking niet tot wezenlijk afwijkende conclusies m.b.t scores voor de alternatieven aanleiding leidt. Dat kan in het MER anders zijn. Uit de MES blijkt immers dat voor alle varianten in ieder geval mitigerende maatregelen voor geluid nodig zullen zijn. In het MER zullen in een relatieve vergelijking de milieueffecten van de inrichtingsalternatieven/-varianten na het nemen van mitigerende maatregelen ook inzichtelijk gemaakt moeten worden.

De Commissie adviseert om in het MER voor de inrichtingsalternatieven/-varianten de effecten per kWh te bepalen, en deze ook te bepalen na het nemen van mitigerende maatregelen.

2.2 Natuur

De Commissie heeft een aantal opmerkingen over het Deelrapport Ecologie. Ze acht deze punten op dit moment niet essentieel voor de MES omdat geen keuze voor een voorkeursalternatief (VKA) wordt gemaakt. De Commissie vindt het wel belangrijk dat de opmerkingen worden betrokken bij het vervolgtraject: afweging en beoordeling van de (mitigerende) maatregelen, opstellen van het MER en het beoordelen van het VKA in de Passende beoordeling.

2.2.1 Gevolgen voor hoogwatervluchtplaatsen (HVP)

In § 6.2.2 wordt ingegaan op de verstoring van de hoogwatervluchtplaats Rommelhoek (hierna 'de HVP'). De huidige turbines leiden tot enige verstoring maar de aantallen vogels zijn op de HVP desondanks toegenomen. Door de nieuwe turbines neemt de potentiële verstoring verder

toe maar de mate waarin loopt per alternatief/variant uiteen.³ In de MES wordt gesteld dat het lastig is om te voorspellen wat de gevolgen van de nieuwe turbines voor de HVP zijn, maar dat vogels bij verstoring kunnen uitwijken naar de HVP kwelder boven Ruidhorn en Natuurnetwerk Nederland-gebied Ruidhorn.

Naar inschatting van de Commissie zullen ook soorten van de HVP gebruik maken die zich onder de instandhoudingsdoelstelling (IHD) van Natura 2000-gebied Waddenzee bevinden, bijvoorbeeld de Scholekster⁴. Afname van aantallen op de HVP ten gevolge van nieuwe turbines kan het halen van de IHD van sommige soorten verder buiten bereik brengen. Indien afname van aantallen vogels op de HVP door (mitigerende) maatregelen niet kan worden voorkomen⁵, dan dient de kwaliteit en opvangcapaciteit van alternatieve HVP-en vooraf te zijn gewaarborgd. Dit dient, rekening houdend met de IHD-en, soortspecifiek te worden beoordeeld.

De Commissie adviseert om in het MER en Passende beoordeling de gevolgen voor hoogwa-
tervluchtplaatsen en (de effecten van) mogelijke mitigerende maatregelen te beschrijven.

2.2.2 Aanvaringsslachtoffers

De additionele sterfte ten gevolge van de uitbreiding van het aantal windturbines wordt als verwaarloosbaar beschouwd indien de '1%-mortaliteitsnorm' niet wordt overschreden. Bij overschrijding, die in de MES bij zes soorten is geconstateerd, worden de gevolgen nader beoordeeld. Deze gevolgen zijn in de MES niet in cumulatie beschouwd. Er is volstaan met een verwijzing naar een eerdere (cumulatieve) beoordeling⁶ met andere (geplande) windparken rond de Eemshaven. Dit knelt bij soorten waarvan de additionele sterfte de 1%-norm benadert, zoals de Visdief. Het valt de Commissie op dat de Noordse stern niet genoemd wordt terwijl zich in het Eemshavengebied één van de belangrijkste broedplaatsen van Nederland bevindt.⁷

De Commissie heeft op haar verzoek een notitie ontvangen waarin is ingegaan op de berekening van de 1%-mortaliteitsnorm. Deze notitie is verhelderend. Hierbij is ook gebruik gemaakt van de mortaliteitscijfers van vogels in het Waddengebied⁸. In de verwachting dat dit de meest representatieve cijfers zijn adviseert de Commissie om deze ook in het vervolgtraject te gebruiken. Hoewel de conclusie in de MES dat mitigerende maatregelen nodig zijn hierdoor niet wezenlijk verandert, leiden ze ten dele tot 'somberder' uitkomsten wat mogelijk bij de beoordeling van de cumulatieve effecten kan knellen.

De Commissie adviseert om in het MER en Passende beoordeling bij het onderzoek naar aanvaringsslachtoffers tevens a) in te gaan op cumulatieve effecten, b) na te gaan of de (mogelijke) effecten op de Noordse stern correct zijn beschouwd en c) ook uit te gaan van mortaliteitsdata specifiek voor de Waddenzee.

³ Alleen bij variant 3a ligt de HVP vrijwel geheel buiten de 500m-contour.

⁴ De HVP wordt gebruikt door steltlopers en de Scholekster is een steltloper.

⁵ Bijvoorbeeld door een (radargestuurde) stilstandvoorziening en/of het laten vervallen van één of meer turbineposities.

⁶ Klop E., Brenninkmeijer A. & van der Heijden E. 2014. Ecologische beoordeling uitbreiding opgave windenergie provincie Groningen. A&W-rapport 2020. Alternburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

⁷ Aanvullende ecologische beoordeling windenergie Groningen. Effecten op Visdief en Noordse stern. A&W-rapport 2120.

⁸ www.nioo.knaw.nl/sites/default/files/downloads/Monitoring-vogels-waddenzee-VT2014.pdf De Commissie verwacht dat dit de meest representatieve cijfers voor de Waddenzee zijn en adviseert van de meest representatieve cijfers uit te gaan.

2.2.3 Broedvogels

In § 5.2. van het Deelrapport Ecologie is aangegeven dat het laatste kwantitatieve overzicht van de broedvogels in het plangebied dateert uit 2003. Op basis van expert judgement zijn de effecten van alle alternatieven/varianten als negatief ingeschat. De Commissie heeft geen aanleiding om deze conclusie in twijfel te trekken. Ze stelt wel vast dat het ontbreken van recente gegevens effectieve mitigatie en evaluatie van de effecten kan belemmeren, omdat recente gegevens invloed hebben op de mogelijke te nemen maatregelen en de effecten daarvan. Ze adviseert in het broedseizoen van 2017 alsnog actuele gegevens te verkrijgen.

De Commissie adviseert om in het MER en Passende beoordeling veldonderzoek van het broedseizoen 2017 mee te nemen bij de inschatting van aantallen broedvogels in het plangebied.

2.3 Landschap

2.3.1 Een samengesteld windpark als ordelijk geheel

De Handreiking waardering landschappelijke effecten van windenergie (hierna: de Handreiking) vormt de basis voor de in het Deelrapport Landschap uitgevoerde beoordeling (§ 4.1). Er wordt aangegeven hoe de in deze Handreiking uitgewerkte beoordelingscriteria in het Deelrapport Landschap zijn vertaald in beoordelingscriteria⁹.

De Commissie is van mening dat het Deelrapport Landschap onvoldoende nadruk legt op hetgeen volgens haar de essentie van de landschapsarchitectonische opgave is: het ondanks de samengestelde aard van het windpark creëren van een ordelijk geheel. Het voornemen maakt onderdeel uit van één van de grootste windparken van Nederland. Dit windpark is in het open landschap van aanwasolders en Waddenzee bovendien over grote afstanden zichtbaar. Een goed (opgeruimd) ruimtelijk beeld van dit windpark is daarmee van bovenlokaal belang. Het kan hierbij gaan om het creëren van meer eenheid of juist een helder onderscheid tussen de samenstellende delen van het windpark. De betekenis van windturbines in het landschap gaat over identiteit, mogelijke associaties, ensemble-vorming en de opstellingsvorm (herkenbaarheid en aansluiting).

De Commissie adviseert in het MER de landschappelijke effecten van de inrichtingsalternatieven mede te beschrijven aan de hand van de criteria herkenbaarheid en aansluiting, zodat de effecten van een bepaalde interne ordening duidelijk worden.

2.3.2 Zichtbaarheid

In § 4.2.2 en 4.2.3 van het Deelrapport Landschap wordt de mate van zichtbaarheid op het hogere schaalniveau uitgewerkt, zowel vanuit de polder als vanaf de Waddenzee. Er wordt

⁹ Het valt de Commissie op dat deze doorvertaling op een aantal punten afwijkt van de omschrijvingen in de Handreiking. Zo gaat het Deelrapport Landschap alleen uit van het criterium zichtbaarheid terwijl in de Handreiking effecten op bestaande landschappelijke kwaliteiten betrekking hebben op structuur, openheid en schaal van het landschap en de zichtlijnen in het landschap. De Commissie acht dit niet essentieel voor de MES, omdat andere criteria in dit stadium niet leiden tot wezenlijk andere scores voor landschap.

daarbij alleen gekeken óf er iets zichtbaar is (kwantitatief, op basis van berekeningen), en niet wát er zichtbaar is op het hogere schaalniveau (kwalitatief, op basis van visualisaties). Zeker gezien de aard van de opgave weegt dat laatste hier minstens zo zwaar, en zo beoordeeld zouden de inrichtingsalternatieven op dit punt duidelijker van elkaar onderscheiden kunnen worden.

De Commissie adviseert om in het MER zichtbaarheid van de inrichtingsalternatieven ook kwalitatief uit te werken door middel van visualisaties, zodat duidelijk wordt wat het voornemen concreet betekent voor zichtbaarheid vanuit de polder en vanuit de Waddenzee.

2.3.3 Relatie met historische windmolen

In het bestaande windpark staat één historische windmolen: De Goliath (uit 1897). De toenmalige reus wordt nu gedomineerd door de veel grotere moderne windturbines. Het voornemen bestaat in vrijwel alle alternatieven uit een toevoeging van een groot aantal nóg grotere windturbines. In de MES staat weliswaar beschreven dat in alle alternatieven geen verandering plaatsvindt in de directe omgeving van de Goliath (beschouwd vanuit de molenbiotoop), maar op inrichtingenniveau kan het voornemen zowel een kans als een bedreiging zijn voor De Goliath. Een andere opstelling kan voor de Goliath onderscheidend zijn, omdat verschillen in opstelling en grootte van windturbines kunnen leiden tot verschillen in de mate waarop de historische windmolen door de moderne windturbines wordt gedomineerd.

De Commissie adviseert in het MER de effecten van de inrichtingsalternatieven op de Goliath te beschrijven, zodat inzichtelijk wordt wat deze verschillen zijn.

BIJLAGE 1: Projectgegevens overig MES

Initiatiefnemer: Gemeente Eemsmond; Provincie Groningen; Minister van Economische Zaken; Minister van Infrastructuur en Milieu

Bevoegd gezag: Minister van Economische Zaken

Besluit: vaststellen van een beleidsbeslissing

Categorie Besluit m.e.r.: D22.2

Activiteit: het oprichten van een windturbinepark van > 100MW

Bijzonderheden: In een vervolgprocedure zal een MER inclusief een Passende beoordeling opgesteld worden ten behoeve van de besluitvorming over een inpassingsplan en de concrete initiatieven. De Commissie m.e.r. zal over dat MER eveneens om advies gevraagd worden.

Procedurele gegevens:

Adviesaanvraag ontvangen: 21 november 2016

Ter inzage legging: 22 december 2016 tot en met 1 februari 2017

Advies uitgebracht: 2 februari 2017

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen bestaande uit enkele deskundigen, een voorzitter en een werkgroepsecretaris. Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dhr. ir. P. van der Boom

dhr. J. Hugtenburg

dhr. dr. C.A. Linse (voorzitter)

dhr. ing. R.L. Vogel

mw. mr. drs. A. Wagenmakers (secretaris)

dhr. drs. G. de Zoeten

Werkwijze Commissie bij advies overig:

In dit advies geeft de Commissie aan welke onderwerpen naar haar mening behandeld dienen te worden in het MER en met welke diepgang. De informatie die ze van het bevoegde gezag heeft ontvangen, vormt het uitgangspunt van haar advies. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de Commissie overlegd met het bevoegd gezag, de initiatiefnemer en zijn adviseurs. Meer informatie over de werkwijze van de Commissie vindt u op onze website, op de pagina *Wat doet de Commissie* in het hoofdstuk Advisering. (www.commissiemer.nl/advisering/watbiedtdecommissie).

Betrokken documenten:

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3161](#) in te vullen in het zoekvak.

De Commissie heeft geen zienswijzen of adviezen via bevoegd gezag ontvangen.

Bezoekadres

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

Postadres

Postbus 2345
3500 GH Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

